

Частина 1

Класи не брешуть

Сімейна навчальна програма

Цей нарис уперше вийшов у журналі «Учитель» («Teacher») у серпні 1990 року, коли ідеї Джексона Гатто та його успіхи у школі почали звертати на себе увагу всієї країни. На той час Гатто викладав для семикласників школи ім. Букера Т. Вашингтона у місті Нью-Йорку.

За довгі роки вчительського досвіду я зауважив дивовижну річ: школи і шкільництво мають дедалі менше стосунку до великих починок на нашій планеті. Більше ніхто не вірить, що науковців готують на уроках природознавства, політиків – на уроках правознавства, а поетів – на уроках мови й літератури. Правда в тому, що школи насправді не вчать нас нічого іншого, крім як виконувати накази.

Для мене це надзвичайна таємниця, бо у школі працюють тисячі людських, чуйних учителів, консультантів і адміністраторів. Імовірно, що абстрактна логіка установи нівелює їхню власну особисту працю. Вчителі дійсно небайдужі, вони дійсно важко працюють, однак установа, на яку вони працюють, – психопатична і позбавлена сумління. Ось лунає дзвінок – і молода людина, занурена у написання вірша, повинна згорнути зошит і перейти до наступної камери, де вона буде зачувати те, що люди і мавпи еволюціонували від спільного предка.

Розробляючи освітню систему, Горас Манн, Едвард Лі Торндайк та інші передбачали, що вона стане засобом наукового управління масами. Школи ставлять собі за мету випускати – дотримуючись стандартів – стандартних людей, чию поведінку можна передбачити і контролювати. До певної міри школам це вдається. Однак у суспільстві, яке дедалі більше розшаровується й у якому дійсно успішними людьми є тільки незалежні, самодостатні, впевнені індивідуалісти, продукти школи і «шкільництва» стають непотрібними.

Якщо ми хочемо виправити те, що незабаром ризикує перетворитися на катастрофу невігластва, то нам треба усвідомити, що школа як установа дуже добре «вишколює», але вона не навчає. Тридцять років тому письменник Пол Гудман написав, що ми примушуємо дітей зростати в абсурді, а тому будь-яка реформа шкільної освіти має бути спрямована на подолання цього абсурду.

Адже абсурдно і протиприродно змушувати дітей сидіти в закритому приміщенні пліч-о-пліч з особами того самого віку й соціального класу. Це неодмінно ізолює їх від колосального розмаїття життя та синергії багатоманітності. Це відриває дітей від їхнього минулого і майбутнього і замикає їх на постійному теперішньому – подібно до того, як це робить телебачення.

Адже абсурдно і протиприродно змушувати дитину слухати, як якийсь незнайомиць читає поезію, коли вона хоче вчитися зводити будинки, – або змушувати її сидіти біля незнайомця й обговорювати спорудження будинків, коли їй хочеться читати поезію. Абсурдно і протиприродно переходити з однієї камери до іншої за ударом гонга – і так день у день протягом юних років – в установі, що позбавляє приватності й навіть переслідує вас у рідних стінах вашого дому, вимагаючи виконувати якесь «домашнє завдання».

На цей момент є дві речі, які контролюють життя наших дітей: телебачення і школа – саме у такому порядку. Вони обидві зводять реальний світ, сповнений мудрості, мужності, самовладання і справедливості, до безкінечних абстракцій.

У минулі сторіччя діти й молоді люди заповнювали свій час, виконуючи реальну роботу, займаючись реальною благодійністю, переживаючи реальні пригоди, у пошуках наставників, які навчать їх того, чого вони справді хотіли навчитися. Значну частину часу вони проводили у спілкуванні з громадою, відточували свої симпатії, зустрічаючись і вивчаючи свою громаду на різних рівнях, училися

створювати домашній затишок і виконували десятки інших завдань, що робили з них повноцінних чоловіків і жінок.

Однак діти, яких я навчаю сьогодні, не мають часу на ці речі. Після телебачення, школи, сну і їжі на дорослішання їм залишається всього дев'ять годин щотижня.

Хіба ж не дивно, що діти, яких я навчаю, байдужі до світу дорослих, не виявляють майже жодної допитливості, слабо уявляють собі майбутнє і те, як завтрашній день невіддільно пов'язаний з днем сьогоднішнім? Хіба ж не дивно, що діти, яких я навчаю, часто жорстокі один до одного, позбавлені співчуття до знедолених, насміхаються зі слабкості й зневажають людей, чия потреба у допомозі занадто очевидна? Хіба ж не дивно, що дітям, яких я навчаю, невідомі близькість чи ширість, вони меркантильні, залежні й пасивні перед новими труднощами?

Цю невеселу картину можна змінити, тільки змінивши мету шкільництва. Щоб школи стали змістовними, вони повинні ставити перед собою змістовні цілі. Школи повинні:

- виховувати незалежних, кмітливих і безстрашних громадян;
- черпати з освітнього джерела сімейного життя;
- наголошувати на особистому виборі;
- зупинити епідемію відчуження і самотності;
- відновити демократію як державну місію;
- повернути навспак дедалі більшу ізоляцію соціальних класів; а також
- відродити колективне життя.

Школи можуть поставити собі це за мету – й одночасно навчати читати, писати й рахувати. Школярі набагато легше опанують мислення, мовлення, математику і письмо, беручи активну участь у реальному житті, ніж за допомогою ізоляції чи абстрактних текстів.

Ми повинні створити систему освіти, в осерді якої перебуває самопізнання як підґрунтя істинного знання. У такій системі дитина часто залишатиметься на самоті у неконтрольованому середовищі з задачею, яку треба розв'язати. Іноді ця задача передбачає значний ризик – як, наприклад, змусити коня перестрибнути через перепону. Іноді ця задача ставить набагато складніші вимоги: наприклад, опанувати мистецтво усамітнення, як це робив Торо.

Ви можете собі уявити, щоб діти, які подолали такі труднощі, були невпевнені у собі?

Задумайтеся над досвідом одного мого колишнього учня – Роланда Легіарді-Лори. Хоч обоє його батьків померли і не залишили йому жодної спадщини, він сам-один проїхав на велосипеді через Сполучені Штати, ледь вийшовши з хлоп'ячого віку. Хіба не дивно, що в дорослому віці, коли Роланд вирішив зняти фільм про Нікарагуа (хоч у нього не було ні грошей, ні попереднього досвіду в кінематографі), він створив фільм-переможець міжнародних конкурсів?

Нам треба виховувати у наших дітях саме таку цілеспрямованість, відчуття пригоди й незалежність. Спершу нам треба почати частіше виводити учнів за межі класу. Треба реорганізувати шкільний розклад і присвятити близько одного дня на тиждень на виконання кожного з перелічених нижче завдань:

- *Незалежне навчання.* Учень, учитель і батьки мають узгодити між собою незалежний навчальний проєкт, а вчитель і батьки повинні відстежувати його поступ. Школярі можуть навчатися бізнесу з перших рук, опанувати певну справу, прочитати книжку, пошити сукню або укласти довідник з рейтингом усіх плавальних басейнів у своєму районі.
- *Громадська робота.* Учень має конкретні трудові обов'язки в будинку для літніх людей, лікарні, парку, притулку для тварин чи в іншому подібному закладі. Найкращий досвід – той, де школярі надають якісь суспільні послуги: наприклад, дресирують собак-поводирів для незрячих чи закладають невеликий громадський парк.
- *Польове дослідження.* Великою групою під керівництвом учителя школярі працюють над дослідницьким проєктом у місцевій громаді. Наприклад, клас може провести опитування громадської думки чи видавати щотижневий довідник із цін у супермаркетах.

Інші два дні, які учні проводять у класі, слід присвячувати обговоренню вагомих тем – як-от, чому будинки стоять і не падають або які підстави і динаміка расової дискримінації.

Однак реорганізації шкільного тижня недостатньо. Найважливіша зміна, яку ми повинні ініціювати, полягає у створенні так званої «сімейної навчальної програми», яка слугуватиме водночас і дахом, і фундаментом для всього іншого.